

satunnaisesti, vaikka olisivat ansainneet vähintään yhden analysoivan artikkelin.

HANNU RANTALA
TEOL. MAIST., SALO

HAASTETTU KIRKKO Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 115. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus 2012. 416 s.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimintaa on vuodesta 1967 alkaen järjestelmällisesti kuvattu ja analysoitu nelivuotiskertomuksilla. Viimeisin julkaisu on nimeltään *Haastettu kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011*. Käsiteltävänä ajanjaksona tapahtui merkittäviä yhteiskunnallisia muutoksia, ja kirkon sisäinen polarisoituminen syveni. Nelivuotiskertomus kuvaa toimintaa laajan tilastoaineiston avulla ja pyrkii samalla analysoimaan tapahtuneita ilmiöitä, niiden vaikutuksia sekä myös jonkin verran hahmottelemaan suuntaviivoja kirkon tulevaisuuden toiminnalle.

Nelivuotiskertomus tehdään kirkolliskokouksen toimeksiannosta Kirkon tutkimuskeskuksessa, ja sen ovat kirjoittaneet Harri Palmu, Hanna Salomäki, Kimmo Ketola ja Kati Niemelä. Tutkimuksen lähteinä ovat kirkkohallituksen kokoamat aineistot, tutkimuskeskuksen erityisesti nelivuotiskertomukseen seurakunnilta kokoamat tilastot, vuosittaiset tilastot seurakunnista, erilaiset kyselyaineistot kirkkolisilta toimijoilta sekä runsas kirkkoa koskeva kirjallinen materiaali. Tutkimuksen aineistona ovat myös erikseen seurakuntien työntekijöille ja luottamushenkilöille vuonna 2012 tehtyjen kyselyiden tulokset. Uskonnollisuuden osalta lähteaineistoa täydentää Kir-

kon tutkimuskeskuksen toimeksiannosta tehty suomalaisten uskonnollisuutta selvittänyt *Gallup Ecclesiastica 2011* -kysely. Julkaisussa ei ole tarkempia kirjallisuus- eikä lähdeviitteitä.

Kirja noudattaa rakenteeltaan edellisiä nelivuotiskertomuksia. Aluksi kuvataan suomalaisen yhteiskunnan ja uskonnollisuuden muutoksia yleisellä tasolla sekä kirkon tavoitteita ja strategioita muuttuvassa toimintaympäristössä. Laajimman osan muodostaa kirkon jäsenistön ja toiminnan kuvaaminen laajan tilastoaineiston valossa. Lopuksi kirjoittajien havainnot kootaan johtopäätös- ja pohdintalukuun. Jokainen pääluku erittelee tietyn kirkon toiminta-alueen ja kokoaa lopun pohdintaosioon laadullisen arvion käsitellystä tilastoaineistosta. Valittu tapa on hyvä kiireiselle lukijalle, joka näin saa kattavan yleiskuvan nelivuotiskauden muutoksista käymällä läpi vain lukujen pohdintaosion.

Kirkon strategiat ja niiden toteutuminen muodostavat kirjan ison teeman. Strateginen suunnittelu on tarkastelukaudella ollut keskeinen toiminnan suunnittelun ja ohjauksen väline kirkossa, minkä vuoksi on perusteltua, että nelivuotiskertomus myös reflektoi toimintatilastoja suhteessa laadittuihin strategisiin päämääriin. Seurakunnille, työntekijöille ja luottamushenkilöille suunnatuilla kyselyillä kartoitettiin, missä määrin vastaajat näkevät strategioilla olleen vaikutusta seurakunnan tai eri työalueiden toimintaan. Toistuvasti ilmenee, että yli puolella seurakunnista strategioilla ei ole ollut mitään vaikutusta seurakunnan työhön. Kirjoittajat näkevät tälle kaksi syytä: strategioiden suuri määrä ja se, ettei niitä yksinkertaisesti tunneta seurakunnissa. Tehty päätelmä on asiallinen; toimintaa ohjaavia strategioita on tarkastelukaudella valmistunut tai vaikuttanut yhteensä 20 kappaletta. Kirjoittajat olisivat voineet edetä johtopäätöksissään vieläkin pidemmälle ja kysyä, onko valittu strategiatyöskentelyn tapa ol-

lut oikea. Näyttää siltä, että haluttua vaikuttavuutta seurakuntien toimintaan sillä ei ole saavutettu.

Kirjan rakenteen käsikirjamaisuus on etu ja haitta. Perustieto löytyy nopeasti, mutta toiminta-alueittain tehty dispositio voi peittää alleen merkityksellisiä muutolinjoja. Kirjoittajat ovat eksplisiittisesti koonneet joitain niistä kirjan alkuun sekä kirjan lopun johtopäätöslukuun. Yksi tällainen linja on polarisoituminen. Yhä syvempi yhteiskunnallinen jakautuminen heikompiosaisiin ja hyvin toimeentuleviin on helposti luettavissa diakoniatyön tilastoista. *Gallup Ecclesiastica* -kyselyn tulosten mukaan kolme neljästä suomalaisesta näkee, että kirkon tulee toimia enemmän heikommissa asemassa olevien puolesta. Kirkolla nähdään olevan selkeä yhteiskunnallisen toimijan asema, ja valtaosa suomalaisista odottaa kirkolta aktiivisempaa roolia yhteiskunnallisessa keskustelussa. Kirkon jatkuvassa tulevaisuuteen suuntautuvassa strategiatyössä tällaiset tulokset ovat tärkeitä.

Kaikkia kehityslinjoja ei käsikirjamaisuuden vuoksi ole kuitenkaan helppo löytää. Yksi tällainen on useammassa kohdassa toistuva seurakunnan ja kunnan välisen yhteistyön kuvaus. Kirjoittajat toteavat määrällisen aineiston pohjalta, että yhteistoiminta on suunnilleen yhtä yleistä kuin edellisellä tarkastelujaksolla. Yhteistyössä on tapahtunut kuitenkin laadullisia muutoksia. Päiväkerhotyö on perinteisesti ollut kirkon lapsityön vahvin alue, mutta vuodesta 1995 alkaen päiväkerholaisten määrä on jatkuvasti vähentynyt. Laadullisena muutoksena varhaiskasvatuksessa on kuitenkin löydetty yhteistyö kuntien päivähoidon kanssa. Päivähoidon uskontokasvatuksen mentorointi on vahvistunut selvästi edellisestä kertomuskaudesta, ja samoin seurakuntien antama materiaalituki päiväkodeille on selvästi lisääntynyt. Vaikuttaakin siltä, että seurakunnissa on vastattu määrälliseen muutokseen kehittämällä yhteistyötä laadullisesti.

Laajan tilastomateriaalin analysointi ja julkaisu on vaativa tehtävä. Jotta materiaaliin kätkettyvät merkitykselliset muutolinjat tulisivat paremmin julki ja julkiseen keskusteluun, tulisi miettiä julkaisun rakennetta. Nykyisellään tilastoaineiston esittely vie varsin paljon tilaa. Tekstin joukossa on runsaasti taulukoita ja diagrammeja, joiden sisältö yleensä toistetaan vielä kirjoitetussa tekstissä. Lukukokemusta parantaisi, jos taulukoihin viitattaisiin tekstissä ja vain tilaston oleellisia kohtia nostettaisiin esille. Teksti tiivistyisi ja tilaa jäisi syvemmälle, materiaalista löydettävien muutostrendien analyysille ja kuvaamiselle.

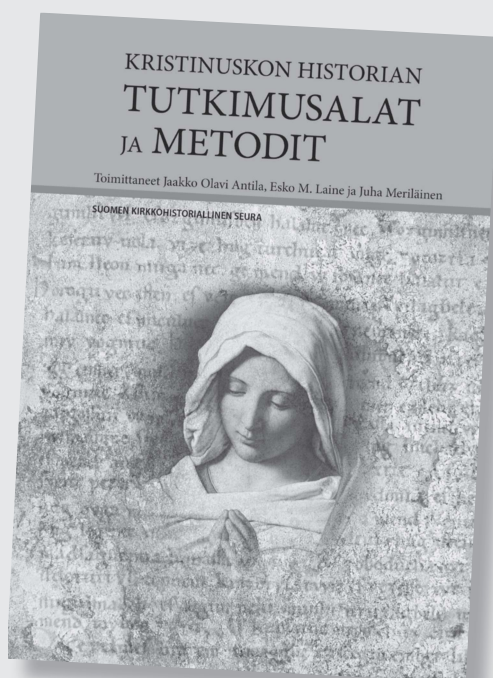
Evankelis-luterilaisen kirkon *Meidän kirkko* -strategian keskeinen tavoite on kirkon jäsenyyden vahvistaminen. Tässä ei kertomuskaudella ole onnistuttu. Kirkosta eronneiden määrä on kasvanut selvästi edelliseen kertomuskauteen verrattuna. TV2:n lähettämä *Homoilta*-ohjelma ei selitä selkeää ja isoa trendiä. Kirkkoon sitoutuneiden määrä vähenee eikä kirkko instituutiona ole enää ihmisille merkityksellinen. On selvä, että kirkko on modernissa yhteiskunnassa menettänyt paikansa oletusarvoisena instituutiona. Kirjoittajat näkevät johtopäätöksissään hyvin, että yhteisöllisyys ja yhteydet seurakuntaan vahvistavat kirkkoon sitoutumista. Nykyisellään kunta- ja seurakuntarakenne on sidottu yhteen, ja kirkon jäsenen kuuluminen seurakuntaan on sidottu maantieteelliseen asuinpaikkaan. Tämä rakenne liittyy sellaiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa kuntaan ja seurakuntaan kuuluminen olivat yhtä itsestään selviä. Tilanne on muuttunut. Kirkkoon kuuluminen liittyy henkilökohtaisiin arvovalintoihin ja yhteisöllisyyden kokemuksiin, eikä seurakuntarajoilla ole oleellista merkitystä. Uusien jumalanpalvelusyhteisöjen syntyminen kirkon sisällä toimivien liikkeiden piirissä heijastaa tätä yhteisöllisyyden uudenlaista rakentumista kirkossa. Perusteltua olisikin pohtia,

kuinka kirkko jatkossa voi paremmin auttaa jäseniään löytämään omasta seurakunnasta sellaista lähiyhteisöllisyyttä, jossa yhteys kirkkoon voisi vahvistua. Kirjoittajat olisivat voineet esittää tähän perusteltuja näkemyksiä.

Kirjoittajat nimeävät julkaisun tutkimukseksi. Laaja lähdeaineisto puoltaa tätä, mutta tutkimuksen puuttuvat lähde- ja kirjallisuusviitteet ovat ongelma jo luotettavuuden arvioinnille. Teoksesta ei käy ilmi, miten ja missä laajuudessa julkaisussa on käytetty kirkkohallituksen luovuttamia kirjoituksia, katsauksia ja arvioiteja. Kirjan on ajateltu toimivan kirkon toiminnan kehittämisen pohjamateriaalina ja käsikirjana kirkossa toimiville ja kirkon toiminnasta kiinnostuneille henkilöille, ja tässä tehtävässä kirja palvelee hyvin. Käsikirjamaisuus puoltaa myös ratkaisua, että eri kirjoittajien kirjoittamia jaksoja ei ole eritelty. Julkaisun tutkimuksellisuus ei kuitenkaan vahvistu kirjoittajien osuuksien peittämisellä.

Kirjoittajat ovat tehneet merkittävän ja laajuudeltaan ison työn kuvatessaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimintaa ajanjaksona, joka myöhemmässä katsannossa nähtäen yhtenä merkittävänä murroskohtana kirkollisen uskonnollisuuden kehityksessä. Käytetty tilasto- ja kirjallinen aineisto kuvaa kattavasti kertomuskautta ja tehdyt johtopäätökset pohjautuvat hyvin käytettyyn aineistoon. Joiltain osin johtopäätökset olisivat voineet edetä pidemmälle ja avata keskustelun kohteeksi oleellisia tulevaisuuteen vaikuttavia aiheita. Toisaalta kirjan asema kirkon virallisena nelivuotiskertomuksena puolustaa hillittyä johtopäätösten esittämistä. Kokonaisuudessaan teos on arvokas lähde ja käsikirja kirkon toiminnasta.

HANNU RANTALA

Suomen kirkkohistoriallisen seuran
uusin julkaisu valottaa
kirkkohistorian
metodisia kysymyksiä.

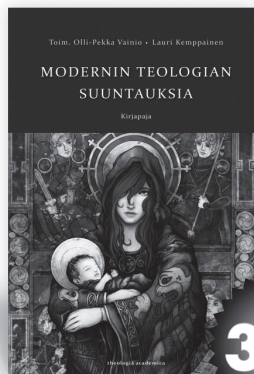
Hinta jäsenille 20 euroa, muille 30 euroa.
Kirja on saatavilla Tiedekirjasta (www.tiedekirja.fi).

*Seuran jäseneksi on helppo liittyä,
eikä jäsenmaksu huimaa päätä!*

Tarkemmin:
www.skhs.fi/jasenyys.htm.

SUOMEN KIRKKOHISTORIALLINEN SEURA

34⁹²

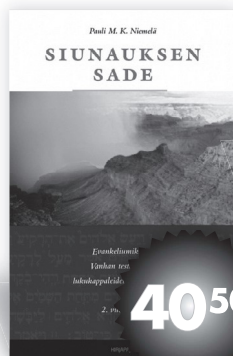
Olli-Pekka Vainio,
Lauri Kemppainen (toim.)

Modernin teologian suuntauksia

Kirja antaa hyvän kuvan siitä, millaiset aiheet ovat teologiassa juuri nyt pinnalla ja mitä uutta ne tuovat teologian kokonaisviitekehikseen.

34,92 (38,80)

 KIRJAPAJA

40⁵⁰

Pauli M.K. Niemelä

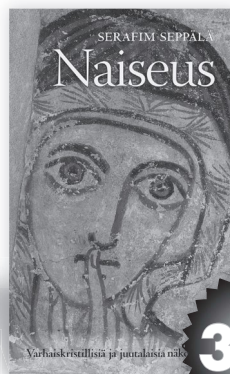
Siunauksen sade

– Evankeliumikirjan Vanhan testamentin lukokappaleiden kommentaari, 2. vk.

Vanhan testamentin teksteistä avautuu rikas hengellinen ja kielellinen ja kulttuurinen maailma. Yli kaksi tuhatta vuotta vanhoja kirjoituksia on helpompi ymmärtää, kun lukija tuntee olosuhteet, joissa tekstit ovat syntyneet.

40,50 (45,00)

 KIRJAPAJA

30⁶⁰

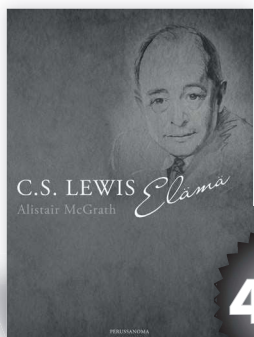
Serafim Seppälä

Naiseus

Varhaiskristillisiä ja juutalaisia näkökulmia Syväluotaus jumalakuvan ja hengellisyyden naisellisiin piirteisiin varhaiskirkon ja idän kirkon aatehistorian valossa.

30,60 (34,00)

 KIRJAPAJA

40⁵⁰

Alistair McGrath

C.S. Lewis – Elämä

Kiehtova ja hätkähdyttävän tuore muotokuva C.S. Lewisin elämästä, ajattelusta ja vaikutuksesta länsimaiseen kulttuuriin.

Kirjassa valotetaan Lewisin painia ateismin ja kristinuskon käsityksiin liittyen.

40,50 (45,00)

PERUSSANOMA

26¹⁰

Timo Eskola

Tulkinnan kahleissa

Heikki Räisäsän rosainen Raamattu Tulkinnan kahleissa -kirjassa dosentti Timo Eskola tarkastelee raamatuntulkinnan perusteita emeritusprofessori Heikki Räisäsän tutkimuksissa.

PERUSSANOMA